

Béres Judit

10 ÉVES A PÉCSI BIBLIOTERÁPIA SZAK

Absztrakt

A tanulmány fókuszában az áll, hogy hogyan alakult ki a PTE-n egy nemcsak hazai, hanem nemzetközi szinten is jegyzett biblioterapeuta (irodalomterapeuta) képzés. A biblioterápia (irodalomterápia) mint interdiszciplináris, az olvasást és az írást interaktív segítő-fejlesztő eszközként felhasználó professzió születése óta nagy hagyománya van annak, hogy az első szolgáltatásokat és képzéseket könyvtárosok indítják, majd a módszer kilép a könyvtár és a könyvtárosképzés falai közül és számos szakmaterületen alkalmazásra kerül. A cikk a 2023-ban 10 éves jubileumát ülő pécsi biblioterápia szak történetének részben személyes, részben pedig szakmai összefüggéseire enged rálátást, egyben az első írott összegzése az elmúlt tíz év tapasztalatainak. Az összegzés kitér a Pécsen kialakított curriculum jellegzetességeire és a képzés fejlődésére, valamint elhelyezi azt a hazai és nemzetközi képzések palettáján, kitérve a nemzetközi kapcsolatok alakulására is.

Kulcsszavak: biblioterápia; irodalomterápia; szakirányú továbbképzés

Bevezető

2023 augusztusában lesz tíz éve, hogy a Pécsi Tudományegyetemen a könyvtáros képzésért felelős intézet vállalta fel a biblioterápia (közérthetőbb nevén irodalomterápia) szakirányú továbbképzés elindítását. Bár a szaknak erős interdiszciplináris jellegénél fogva jogos helye lehetne egy magyarszakos vagy egy pszichológus képzésben is, a könyvtáros szakmához fűződő szoros kapcsolatának is komoly hagyományai vannak.

A biblioterápia (irodalomterápia) az olvasás és az írás (egyéni vagy csoportos formában nyújtott, képzett facilitátor által kísért) interaktív használata. Az alkalmazott szövegek (pl. versek, novellák, regények, dalszövegek vagy a résztvevők által készített írások) mentálhigiénés eszközként szolgálnak, amelyek ösztönzik a terapeuta/facilitátor és a résztvevők közti dialógust és személyes bevonódásra készítetik őket. A biblioterápiában használt anyagok segítségével a kliensek máshogy kezdenek viszonyulni önmagukhoz, a többi emberhez és a világhoz, ami új érzéseket, attitűdöket és változásra való motivációt hoz létre. Alkalmas a legkülönbözőbb nemi, életkori és társadalmi csoportokból származó, egészséges egyének személyiségének, önismeretének gazdagodását, mentális egészségvédelmét, jóllétét támogató-ösztönző foglalkozások módszereként, de fontos segédeszköze lehet betegek gyógyulásának, állapotuk javításának vagy szintentartásának is (Béres, 2022a). A biblioterápia (irodalomterápia) céljai könnyen illeszthetők a könyvtár olvasófejlesztéssel és olvasásnépszerűsítéssel, szociális feladatokkal kapcsolatos céljai közé, amelyek az emberek életének jobbá tételéről, az információadásról, tudásgyarapításról és a kapcsolódási-közösségi lehetőségről szólnak (Bartos, 2020).

A biblioterápia és a könyvtárosok

William K. Beatty (1962) a biblioterápia professziójának születéséről szóló összefoglaló tanulmányában a 19. század első feléig tekint vissza, amikor az Amerikai Egyesült Államokban orvosok kezdtek el beszélni az olvasás terápiás értékéről és arról, hogy a betegek kezelési programjának része lehet az olvasatás. Az elképzelés mögött az a meggyőződés húzódik, hogy a testnek szóló gyógyszeres kezeléseket kiegészítve a lélek, a szellem gyógyítására és karbantartására könyveket, szövegeket kell adni a páciensek kezébe, melyek egy része a páciens saját állapotával kapcsolatos tudását gyarapító, szorongáscsökkentő, páciensedukációt szolgáló szakirodalmi-önsegítő jellegű, másik része pedig a páciensek mentális jóllétét, személyiségfejlődését, szociális kapcsolódásait támogató szépirodalmi jellegű mű volt. Ezeket a kezdeményezéseket szolgálták ki a kórházi könyvtárak, amelyek ezáltal még hangsúlyosabban tevékenykedhettek a páciensek gyógyulásának, jóllétének támogatása érdekében azzal, hogy szabadidős olvasmányokat ajánlottak, egészségügyi tájékoztató anyagokkal kombinálva.

A biblioterápiás módszer a 20. század első harmadától terjed el szélesebb körben, előbb klinikai terepen, a kórházakban irodalomterápiás foglalkozásokat tartó költőknek és a költészet terápiás alkalmazásának elkötelezett pszichiátereknek köszönhetően. Majd a biblioterápia kilép a klinikum berkeiből és meghódítja a közkönyvtárakat, iskolákat, szociális intézményeket, jelen lesz a háborús veteránok és az idősek gondozásában, a börtönökben és a szenvedélybetegek ellátásában is (Beatty, 1962).

Az 1940-50-es években a hosszabb biblioterápiás programok, projektek hatásainak kutatásai, az erről szóló első egyetemi szakdolgozatok, disszertációk, tudományos folyóiratcikkek mellett a könyvtárosok jóvoltából elkészültek az első annotált biblioterápiás bibliográfiák is, amelyek válogatott tematikus olvasmányajánló listaként hasznos segítséget tudnak nyújtani az embereknek a legkülönbözőbb problémákkal való megküzdésben és az ehhez szükséges megfelelő könyvek megtalálásában. Ezzel párhuzamosan megteremtődött az igény a szakemberképzésre is, amiben szintén a könyvtárosok jeleskedtek. Arleen McCarty Hynes, a washingtoni St. Elizabeths Hospital pszichiátriai intézetének orvosi könyvtárosa indította el az első átfogó biblioterápiás képzési tréninget, majd ő lett az nemzetközi szinten is nagyhatású amerikai irodalomterápiás társaság, a National Federation for Biblio/poetry Therapy első elnöke. Manapság ez a szervezet végzi a képzést és ad ki irodalomterapeuta tanúsítványt, illetve ők szerkesztik a modern irodalomterápia legrangosabb szakmai folyóiratát, a *Journal of Poetry Therapy* (Béres, 2017).

Magyarországon szintén a könyvtárosoknak köszönhetően az 1970-es évektől kezdve van jelen rendszeres biblioterápiás szolgáltatás, és nemsokára megteremtődött az igény a szakemberképzésre is. A Bartos Éva nevével fémjelzett legrégebbi hazai törekvések alapvetően a könyvtárosok ügyeként kezelték a biblioterápiát, közöttük terjesztették a módszert szakirodalom és továbbképzés formájában. Bartos publikációi a közkönyvtári és gyermekkönyvtári tájékoztatáshoz, olvasóvezetéshez, olvasásfejlesztéshez kötötték a biblioterápiát, a könyvtárosokban látva meg azt a potenciális szakmai közönséget és bázist, amelynek tagjai ösztönösen is jól tudnak bánni a könyvekkel és

az emberekkel, illetve Bartos szerint akár formális terápiás képzettség nélkül is képesek lehetnek az olvasó egyéni szükségleteihez illeszkedő, nevelő, segítő, minőségi olvasmányokat ajánlani, illetve az olvasmányélményekről beszélgetni (Bartos, 1989).

Bár a terápiás végzettség nélküli biblioterápia alkalmazás helyessége erősen megkérdőjelezhető, az kétségtelen, hogy a könyvtár és a könyvtáros könnyen alkalmassá válhat arra, hogy az olvasókkal segítőként is foglalkozzon és egy megtartó-fejlesztő-segítő-terápiás térré váljon, ismereteket terjesszen, magas esztétikai értékű irodalmat, önségítő könyveket vagy stresszcsökkentő, szórakoztató olvasmányokat ajánljon és tegyen elérhetővé, illetve olvasóklubok, biblioterápiás foglalkozások formájában közösséget, kapcsolódási, megnyilvánulási, önkifejezési lehetőséget biztosítson a túltechnikizált, elidegenedett 21. századi világban élő embereknek (Walwyn & Rowley, 2011; Formiga, 2022).

Az eltelt több mint negyven év során, amióta Magyarországon jelen van a biblioterápia, a könyvtárosokon kívül is számos szakma képviselői számára bizonyult vonzónak ez a módszer. A Hász Erzsébet által akkreditáltatott egyetemi szakirányú továbbképzés sokféle szakma felől érkező érdeklődőnek nyitotta meg a biblioterápia tanulásának és alkalmazásának lehetőségét (Hász, 2015). Azóta egy olyan új biblioterapeuta generáció képződött ki, akik között többen se könyvtárszakmai, se irodalomtudományi felkészültséggel nem bírnak. Ellenben olyan humán szakterületekről érkeznek, ahol sok kiaknázatlan lehetősége van a biblioterápiás munkaformának (például fejlesztő és egyéb szakos pedagógus, szociális munkás, szociálpedagógus, addiktológiai konzultáns, családterápiás konzultáns, büntetőbíró, büntetésvégrehajtásban nevelő, áldozatsegítő, mentálhigiénés szakember, hittanár, lelkész, pszichológus, pszichiáter, coach).

A PTE BTK biblioterápia szak születése és képzési koncepciója

A Pécsi Tudományegyetem egykori, Koltai Dénes vezetői munkásságához kötődő Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának Könyvtár- és Információtudományi Intézetében 2011 óta jelen volt a terv, hogy ha az intézet egyik alapító tagjaként és oktatójaként elvégzem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK 2 éves biblioterápia szakirányú továbbképzését, akkor akár a PTE-n is elindítható lesz egy hasonló képzés. Az alapvetően irodalomtörténész szakmai háttérrel érkező Agárdi Péter vezetésével megalakult és az évek során egyedi szakmai műhellyé alakult pécsi könyvtárosképzés szellemiségéhez tulajdonképpen szervesen illeszkedett egy irodalomterápiás szak, amely a hagyományos könyvtárosképzés elemei mellett kezdettől fogva üde, művészi színfoltként hatott, olyan továbbképződési lehetőségként, amiről akkor még senki se gondolta volna, hogy hamarosan túlmutat ezeken a kereteken, s országos, sőt európai hírű képzőhellyé női ki magát. 2013-ban Sipos Anna Magdolna tanszékvezetői megbízatásának idején került sor arra az elhatározásra, hogy a biblioterápia szakon frissen végzett kollégaként megvalósíthatom a PTE-s szakindítást, amit a kari vezetés is támogatott. Ez a kezdeti bizalom fontos volt ahhoz, hogy egy erős, gyakorlatias és versenyképes képzést tudjunk csinálni, amelyben mindazoknak a kompetenciáknak a fejlesztése is helyet kap, amelyek szükségesek a segítő szakember képzésben, de korábban nem esett rájuk kellő hangsúly.

Az először 2014 februárjában keresztfeléven elinduló PTE-s biblioterapeuta képzéshez két képzési helyet engedélyeztettünk arra számítva, hogy az ország különböző pontjairól érkező jelentkezők nem mindig jutnak el Pécsig, előnyösebb lehet nekik Budapest elérése. A mai napig ezzel a két párhuzamos tagozattal működünk, a jelentkezők választhatnak, hogy melyik városban szeretnének tanulni, és természetesen mindkét helyen ugyanazoktól az oktatóktól ugyanazt a tartalmat kapják. 2014 februárjában elsőként a budapesti tagozat indult el 16 fővel, majd egy év múlva a pécsi tagozaton is összegyűltek a jelentkezők. Gazdaságossági szempontok alapján tíz főben határoztuk meg azt a minimális jelentkezői létszámot, amitől fogva releváns és nem veszteséges a képzés. Ezt általában sikerült is tartani, az utóbbi időben pedig már két-háromszoros túljelentkezéssel küzdünk, ezért két éve nem veszünk fel automatikusan mindenkit, hanem szóbeli alkalmassági beszélgetés során szűrjük a jelentkezőket. Ez a tapasztalatok szerint erősebb évfolyamokat, szakmailag és személyiségükben alkalmasabb hallgatókat és magasabb színvonalú képzést eredményez.

A szak fennállásának éveit során a tapasztalatgyűjtéssel és nemzetközi kapcsolataink kibontakozásával lehetővé vált a szak továbbfejlesztése is. Kapcsolataink 2015-től fogva, Erasmus és Campus Hungary ösztöndíjprogramok keretében megvalósított látogatások és vendégoktatások során alakultak és forrták ki magukat annyira, hogy ma már az oktatáson túl közös kutatócsoport és EU-s projektek is vannak. Állandó partnereink közül a legerősebb kapcsolat 2017-től az olasz kollégákkal alakult ki (Veronai Egyetem), akiknél jóval később jelent meg a biblioterápiás képzés, mint nálunk, ezért a magyar gyakorlat mintaként szolgál a számukra. Tudni érdemes és büszkék lehetünk rá, hogy a veronaiak Federica Formiga és Marco Dalla Valle vezetésével kifejezetten a PTE-s képzés mintájára alakították ki előbb a szakirányú továbbképzésüket, majd megalapították az egy éves egyetemi biblioterápia mesterszakot, amely jelenleg is nagy sikerrel és széleskörű érdeklődés mellett működik. A tantervben a mai napig rendszeresen szerepel is egy tárgy (La scuola di Pécs címmel), amely a pécsi iskola munkásságát és a gazdag hazai irodalomterápiás gyakorlatot mutatja be a hallgatóknak, akik ezáltal betekintést nyerhetnek a nemzetközi szakmába is. Közös interdiszciplináris kutatócsoportunk, amely irodalmárokat, irodalomterapeutákat és pszichológusokat, orvosokat tömörít, immáron egy éve működik (Il Centro di ricerca sulla biblioterapia - Biblioterapia Italiana), egy pedagógusok számára szervezett egész napos továbbképzést biztosító római szakmai konferenciával (Biblioterapia. Il benessere a scuola attraverso i libri) és egy konferenciakötettel (Dalla Valle, Greco & Monge, 2023) a hátunk mögött. A képzésből származó ismeretség (Dome Bulfaro költő-irodalomterapeuta) révén együttműködünk a monzai Mille Gru Egyesülettel is, amely a tanfolyami képzéseken túl a *Poetry Therapy Italia* című kiváló online folyóiratot is szerkeszti. A másik fontos partnerünk a Finn Irodalomterápiás Társaság, valamint Juhani Ihanus és Tuomo Lahdelma révén a Helsinki Egyetem Palmenia Center egy éves irodalomterápiás képzése és a Jyväskylä-i Egyetem kreatív írás képzése, valamint irodalomterápiás doktori programja. A litván kollégák Jurate Sucylaite és Daiva Janavičienė révén a Klaipėda Egyetem és a Litván Irodalomterápiás Társaság is erősíti a csapatot. Ezek az együttműködések

lehetővé tették, hogy bekapcsolódjunk az irodalomterápiás szakma nemzetközi vérkeringésébe, ami már Varga Katalin tanszékvezetői időszakára tehető. Varga Katalin, aki könyvtárosként jól ismerte a biblioterápia sok évtizedes hazai és még régebbi nemzetközi könyvtári hagyományait, mindig élénk figyelemmel kísérte a szak sorsának alakulását, segítette és becsülte az ott folyó munkát, látta az általa vezetett tanszék képzési repertoárjában a biblioterápia képzés kulcsszerepét, amiről néhány év alatt bebizonyosodott, hogy nem csak pécsi léptékben jelentős. Vezetőként a maga lehetséges eszközeivel maximálisan támogatta a képzés magas színvonalú megvalósítását (pl. a kezdetekkor helyet biztosított a budapesti tagozat óráinak az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum épületében), így bizonyára örömmel és kíváncsian olvassa majd e sorokat, amelyek számára is új részletekre engednek rálátást.

Visszatekintve az elmúlt tíz évre, nem kétséges, hogy ma Magyarországon reneszánszát éli a biblioterápia/ irodalomterápia, a szakos képzés, valamint az egyéni és csoportos irodalomterápia mint szolgáltatás is nagyon népszerű, keresett. Ennek megfelelően több egyetemen létezik egy vagy két éves, egyetemi diplomát adó biblioterápiás képzés, amely az ott végzetteket a biblioterapeuta (irodalomterapeuta) cím használatára jogosítja fel. Ezeknek kevés kivétellel ugyanaz az alapja, mint a pécsi képzésnek, a Hász Erzsébet művészetterapeuta-költő (később orvos) által 2009-ben akkreditált 2 éves biblioterápia szakirányú továbbképzési szak curriculumuma (engedélyszáma: OH-FHF/2137-2/2009). Az ezen alapuló egyetemi képzést elsőként még Hász szakmai vezetésével a piliscsabai, majd Budapestre költöző PPKE indította (azóta ez a szak megszűnt, majd más vezetéssel és megújult tartalommal, tulajdonképpen a Petőfi Irodalmi Múzeumban (a továbbiakban PIM) egy ideig folyó, majd megszűnő felnőttképzési tanfolyam átmentéseként újraindult Budapesten). Ilyen esetben, amikor nincs szükség új szak alapítására, hanem csak indítani szeretnénk egy már létező szakot a saját egyetemünkön, lehetőség van arra, hogy a képzőhely bizonyos százalékig változtasson a curriculum tartalmán, kiegészítve azt olyan elemekkel, amelyek lehetővé teszik, hogy az eredeti képzési struktúrát megtartva a magunk szakmai meggyőződése, hangsúlyai szerint egyéni profilra szabjuk a képzés tartalmát. Ebből adódik, hogy a PTE, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem és az Szegedi Tudományegyetem biblioterápiás képzése nem egyforma, máson van a hangsúly. Ezekről lényegi céljaiban nem, csak néhány tartalmi elemében, mélységében, intenzitásában és hosszában tér el az egy éves egyetemi képzés, amelyet a Kaposvári Egyetem dolgozott ki (engedélyszáma: FF/849-3/2012), de nemcsak ott, hanem a váci Apor Vilmos Katolikus Főiskola budapesti campusán is indították.

Ezekon a képzéseken kívül léteznek még nem egyetemi, hosszabb-rövidebb tanfolyamok és továbbképzések is. A legösszetettebb ezek közül a budapesti Magyar Művészet- és Szocioterápiás Közösségépítő Egyesület (a továbbiakban MMSZKE) három éves komplex művészetterápiás (szocioterápiás) képzése, amelynek keretében a többi művészetterápiás modalitás mellett a biblioterápia alkalmazása is helyet kap. Az MMSZKE képzésén kívül vannak/ voltak más tanfolyamok és továbbképzések is, amelyek a módszer bevezető jellegű megismeréséről adnak oklevelet. A legrégebbi tanfolyam a Bartos Évához fűződő OSZK-s, majd a Pest Megyei Könyvtár égisze alatt a mai

napig folyó könyvtáros továbbképzés, valamint a Károli Gáspár Református Egyetem és az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem pedagógusoknak szánt biblioterápiás továbbképzése, s az ugyanerre a célcsoportra specializálódott, azóta már megszűnt PIM-es képzés, ez utóbbi tartalmi felépítésének mintáját a PTE-s képzéstől vette át. A speciálisan erre kihegyezett képzések mellett ide lehet sorolni a különféle egyetemi képzésekben és nem egyetemi tanfolyamokon (pl. a könyvtárosképzésben, a magyar szakos pedagógusképzésben, a lelkészképzésben, a művészetterápiás coachképzésben) egy-egy kurzus vagy a kurzusokon belül néhány óra erejéig szánnak figyelmet a biblioterápiára, vagy a terápiás olvasás és írás bármely aspektusára. Érdekes ebben az imént felvázolt kontextusban és a máig kialakult nagyon gazdag képzési palettán rátekinteni a PTE-s képzés jellegzetességeire.

A Hász Erzsébet által kidolgozott és akkreditáltatott szakon alapuló PTE-s szakindításhoz szükséges szakleírás és mintatanterv kidolgozása 2013 augusztusában történt meg. A módszerspecifikus tartalomhoz kötődő rész adott volt, hiszen a fő tárgycsoportok jellegét és a képzés céljait specifikálták a Hász által kidolgozott képzési és kimeneti követelmények. Hász minden lehetséges fórumon hangsúlyozta a biblioterápia professzionalizációjának szükségességét, s kiemelte, hogy a hazai biblioterapeutáknak elsősorban terápiás szemléletben és képzettségben kell fejlődniük, ennek a kritériumnak azonban az általa vezetett „ős-Pázmányos” képzés sem felelt meg maradéktalanul. A pécsi képzési program kialakításakor az volt a vezérelv, hogy megtaláljuk, mire van igazán szüksége annak a biblioterapeutának/ irodalomterapeutának, akit úgy képzünk ki, hogy gyakorlatias tudású, felelős és minőségi segítő szakemberré váljon. Ennek megfelelően a PTE-s képzés sok olyan tudáselemet és kompetenciát tartalmaz, ami elengedhetetlen egy segítő szakember számára, az eredeti programban mégsem volt jelen, vagy nem esett rá kellő hangsúly (PTE BTK, 2014).

A szükséges új kompetenciák körét a 2013-2014 óta megjelent biblioterápiás szakirodalmak (pl. dr. habil. Papp-Zipernovszky Orsolya, dr. G. Tóth Anita és jómagam írásai) jelölik ki, amelyek hangsúlyt helyeznek a biblioterápiás helyzet (egyéni vagy csoport-) pszichoterápiás szempontú leírására és a biblioterápia terápiás hangsúlyú értelmezésére. Ebben a keretben értelmezve a biblioterapeuta egy segítő szakember, aki a kórházi, pedagógiai és egyházi közösségi közegben működő támogató, gondozó, gyógyító, oktató munkát végző segítőkhöz hasonlóan kíséri és segíti jobbra tenni más emberek életét. A biblioterapeuták többivel egyenrangú segítő szakemberként való elismertségének egyik kulcsa az eddigiektől eltérő módon nem az alkalmazási terep szétválasztásában rejlik (hogy például klinikai vagy fejlesztő biblioterápiát tanítunk nekik), és nem is kizárólag a képzésbe belépők irodalmi-könyves előéletében és kompetenciáiban, hanem a képzés terápiás felzárkóztatásában rejlik (Béres, 2017). Ehhez a képzésnek legalább megközelítőleg tartalmaznia kell a segítő szakmákban megkövetelt, magas óraszámú (150 órás vagy annál hosszabb) önismereti sajátélményt, és a tudatos, felelős csoportvezetést és a segítő kapcsolat kísérését lehetővé tevő ismereteket. Ennek a felismerésnek a hatására a hazánkban létező biblioterápiás képzések között nálunk jelent meg elsőként több nélkülözhetetlen tárgy pl. a 100 óra önismereti sajátélmény csoport; Csoportdinamika, csoportvezetés; Pszichoterápiás és biblioterápiás

helyzetgyakorlatok; Biblioterápia speciális célcsoportoknak; A biblioterápia klinikai alkalmazása; Esetmegbeszélő szeminárium; Csoportos szupervízió. Az országban egyedül a PTE-n van 100 óra önismereti sajátélmény a képzésbe beépítve, ami a terapeuta-képzés legfontosabb eleme, s amelyet irodalomterápiás módszerrel és személyközpontú szemléletben kapnak a hallgatók.

Az említett tudáselemek és kompetenciák olyan modulrendszerű struktúrába szerveződnek a képzés során, amelyek tematikus blokkokat ölelnek föl, nem fél éveket. Az időben egymást követő tárgyak nem mindig ugyanahhoz a modulhoz kapcsolódnak:

- Önismereti sajátélmény modul: A hallgatók intenzív sajátélményű önismereti csoportokon vesznek részt, az első két félév során 50-50, összesen 100 órában. A program elvégzésével a hallgatók képessé válnak a terápiás folyamatban a saját lélektani működés és a fejlődési-változási folyamat megértésére, átélésére.
- Alapozó modul: A hallgatók a modul elvégzésével olyan irodalomtudományi, esztétikai, pszichológiai, pszichiátriai, pedagógiai és művészetterápiás alapismereteket szereznek, amelyek biztosítják a biblioterápiás gyakorlat végzéséhez szükséges alapvető elméleti felkészültséget, a helyzetek, problémák, hatások, reakciók helyes felismeréséhez, kezeléséhez, értékeléséhez szükséges háttértudást.
- Módszerspecifikus modul: A modulban a hallgatók elméleti előadások és módszertani szemináriumok során megismerik a biblioterápiás foglalkozásaikon hasznosítható elméleteket és gyakorlati személyiség- és közösségfejlesztő technikákat. Előadásokat hallgatnak a különböző terepeken és célcsoportokkal végzett biblioterápiás munka sajátosságairól, lehetőségeiről, eredményeiről, s lehetőségük nyílik helyzetgyakorlatok, valamint hospitálás során saját benyomásokat is szerezni minderről.
- Gyakorlati modul: A tanultak gyakorlására a hallgatók először védett közegben, egymásnak tartanak csoportfoglalkozásokat oktatói részvétel mellett. A foglalkozásokat esetmegbeszélés követi, amikor a csoporton történtek megbeszélésével, elemzésével a hallgatók közvetlen értékelő visszajelzéseket kapnak csoportvezetésük minőségéről és hatásairól, ami segíti őket egy hatékony csoportvezetési gyakorlat kialakításában. (Lásd erről bővebben a szak 2014-es mintatantervét)

Végül a hallgatók egy alapvégzettségüknek, kompetenciájuknak megfelelő, szabadon választott terepen és célcsoporttal, mentorálás és kötelező szupervízió mellett önálló csoportvezetési gyakorlatot végeznek.

A gyakorlat tapasztalatait, felmerülő nehézségeit és mindenkit érintő, széles körben tanulságul szolgáló kérdéseit a hallgatók és a vezető oktató csoportos szupervízió tárgyalja meg. Ez utóbbi kötelező elemnek a bevezetése a képzés indításakor dr. Stark András pszichiáter, pszichoterapeuta javaslatára történt, a döntés pedig, hogy eszerint jártunk el, az eredmények tükrében nagyon is jónak bizonyult.

A gyakorlat tapasztalatairól, valamint a megszerzett elméleti és gyakorlati tudásról tanúskodik a képzés zárásaként benyújtott záródolgozat, amelyben a hallgatók a BA-

szintű szakdolgozat követelményeinek kell megfeleljenek azzal a különbséggel, hogy munkájuk bemutatása során nem egy kutatásra koncentrálnak, hanem az általuk vezetett csoportfolyamatot mutatják be és elemzik annak eredményeit, hatásait, beleértve nemcsak a résztvevők reakcióit a bevitt szövegekre, gyakorlatokra és az ezekről folytatott személyes tartalmú beszélgetésekre, hanem kitérve a gyakorló, leendő irodalomterapeuta csoportvezetői élményeire, önreflexiójára. Ilyen módon a születő szakdolgozatok hangvétele jóval személyesebb és intimebb, mint ahogyan az egy átlagos tudományos igényű szakdolgozatnál megszokott, de ez a személyesség nem megkerülhető, hiszen ez a módszerünk egyik legfontosabb sajátja.

A képzés vázolt struktúrája és az újonnan bevezetésre kerülő tárgyak tekintetében az MMSZKE-ben folyó képzés modulrendszerű felépítése jelentett fontos mintát, melynek alapját egy hosszabb önismereti modul jelenti, majd erre épülnek az elméleti és módszertani tárgyak, a védett közegben egymásnak való csoporttartási helyzetgyakorlat, a terepen való saját irodalomterápiás csoportfolyamat megszervezése és megtartása, majd egy záró dolgozat. Mintaként szolgált emellett az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar zeneterápiás képzésének felépítése, amelyben szintén nagy hangsúly esik az alapozó önismereti modulra. Az önzetlenül nyújtott szakmai támogatásért ezúton is hálás köszönet illeti Urbánné Varga Katalin zenepedagógust és zeneterapeutát, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar nyugalmazott oktatóját és Németh László művészetterapeutát, az MMSZKE elnökét.

A képzési tartalom véglegessé formálódásának utolsó nagy hulláma és egyben a képzés számára az egyik legnagyobb kihívást jelentő nehézségek sorozata a covid elmúlt két évének idején volt. A járványhelyzet hozta korlátok a képzésüket 2021-ben befejező biblioterapeuta hallgatók életében váltak hangsúlyossá, hiszen ők a korábbi jelenléti oktatástól eltérően, kényszerből online fejezték be a 100 órás önismereti sajátélmény moduljukat, ezzel párhuzamosan pedig – mivel nem volt más lehetőség – online végezték az irodalomterápiás helyzetgyakorlatukat és online tartották a kötelező szakmai gyakorlatukat is, mely során önálló szervezésű biblioterápiás csoportot kellett facilitálniuk az online térben. Bár az online munkamódra való áttérés kényszerből történt, egyúttal lehetőségeket is megnyitott, hiszen a hallgatók ezáltal megtanulták nemcsak a jelenléti részvétellel tartott, hanem az online kivitelezett biblioterápiás csoportvezetést is, ennek megfelelően ma már többen párhuzamosan kínálják az online és a jelenléti szolgáltatást, amire korábban soha nem volt példa. Ezzel kapcsolódtunk a nemzetközi trendekhez, hiszen a terápiák online megvalósításának elterjedése nemcsak az irodalomterápia, hanem más alkalmazási területek esetében is jellemző volt ebben az időszakban (Weinberg & Rolnick, 2020). Ez a kettős munkamódszer beépült a jelenlegi hallgatók képzésébe, így most már természetes, hogy mind a jelenléti, mind az online biblioterápiát tanulják, ami az irodalomterápia módszerének hatékonysága és elterjedése szempontjából is korszerű és előnyös.

Végül mindenképpen említést érdemelnek a szak indításakor köttetett szakmai partnerségek, amelyek azért is kulcsfontosságúak, mert ezek segítségével tudott a szak túlélni minden olyan nehézséget, ami abból fakadt, hogy az irodalomterápia alkalma-

zása és ennek megfelelően a tanítása is erősen interdiszciplináris tájékozottságot kíván, vagyis sem a könyvtárosok, sem az irodalmárok, sem a pszichológusok vagy pszichiáterek nem tudják egyedül kivitelezni a képzést, csak összefogásban lehet gondolkodni. Nem véletlen, hogy az ilyen interdiszciplináris tájékozódást igénylő terápiás módszerek esetében nem annyira az egyetemek, hanem az egyesületek tudják kiszolgálni a képzési igényeket. A PTE-s képzés története során éppen az interdiszciplinaritás miatt mindig is nagy szükség volt egyrészt a tanszékek és intézetek (pl. a Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet és a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet), valamint az egyetemi és egyetemen kívüli szakemberek és szakmai szervezetek együttműködésére és bevonására. Ez, amennyire szükségszerű, annyira nehézségeket is hoz, hiszen finanszírozási és fenntarthatósági kérdéseket vet föl, nemcsak a bevont külsős szakemberek díjazása és esetleges útiköltsége, hanem például a pesti képzési hely terembérleti igényeinek kiszolgálása esetén is. Hiszen ezeket a költségeket, több más egyetemi járulékos költséggel együtt, mind ki kell termelnie egy rentábilis képzésnek, vagyis a hallgatók befizetett tandíjaiból fedezni kell úgy, hogy ne termelődjön veszteség.

Partnerségeink a mai napig élénken élnek és végigkísérték a szak elmúlt tíz évét, illetve biztosították annak magas és korszerű színvonalát. Már a kezdetekkor együttműködési megállapodást kötöttünk a pécsi Dinamikus Rövidterápiás Egyesülettel, az MMSZKE-vel, valamint a Magyar Irodalomterápiás Társasággal. Az első kettő együttműködésnek köszönhetően a képzés lelkét jelentő önismereti modult évekig DREAM terápiás módszerrel vitte előbb Stark András és Árkovits Amaryl, majd Lux Károly és Jakab Júlia koterápiában, végül pedig a képzés gyakori budapesti helyszíne miatt oktatószervezési megfontolásból Németh László vette át, aki már komplex művészetterápiás megközelítést alkalmazott a leendő biblioterapeuták önismereti fejlesztésében. A Magyar Irodalomterápiás Társaság abban játszott és játszik a mai napig fontos szerepet, hogy gyakorló irodalomterapeutái saját irodalomterápiás csoportjaikon fogadják a hospitáló biblioterapeuta hallgatókat, akik így olyan szakmai tapasztalatot szerezhhetnek, ami semmilyen szakirodalom olvasásával és elméleti képzéssel nem pótolható, valamint részt vesznek az oktatásban és szakdolgozati témavezetést is vállalnak. A Társaság az utóbbi tíz évben a PTE-n végzett irodalomterapeuták „gyűjtőhelyévé” vált, hiszen ugyan van több olyan tag, aki nem a PTE-n végzett, gyakorlatilag nem volt olyan PTE-s évfolyam, amelynek tagjai diplomaszerezésük után ne kérték volna felvételüket az egyesületbe. Ezáltal az egyesületi összejövetelek évfolyamtalálkozóként is funkcionálnak és lehetőséget adnak a képzésben végzett irodalomterapeuták további szakmai kísérésére, támogatására. A kitartó munka eredménye pedig nem marad el. Az egyesületi tagok (akiknek a nagy része tehát volt PTE-s) havonta ingyenes szupervíziót kapnak, hogy ne maradjanak magukra segítő szakemberként, még jobb színvonalon végezhessék a munkájukat és legyen lehetőségük a szakmai párbeszédre, a szakmai személyiségük fejlesztésére. Nemsokára elkészül a PTE-s képzés kutatószemináriumának keretében már évek óta épített biblioterápiás adatbázis, ami egyedülálló segítség lesz mindannyiunk munkájához, az egy-egy témához és célcsoporthoz megfelelő szövegek

kiválasztásához. Évek óta minden tavasszal megtartjuk a PTE BTK Biblioterápia műhelykonferenciát, amely a Biblioterápia speciális célcsoportoknak II. című kurzushoz kapcsolódik és nálunk végzett gyakorló biblioterapeuták kiváló munkáit mutatja be. A konferenciákból válogatott tanulmányokból 2023-ban jelenik meg az egyesületi irodalomterápiás folyóiratunk első száma. Végül pedig elkezdtük a kötetszerű szakmai kiadványok publikálását is: 2022 tavaszán jelent meg egy gazdag módszertani kötet *Az olvasás segít élni – átélni és túlélni is* címmel (Béres, 2022b), a benne publikáló szerzők többsége a PTE-n végzett irodalomterapeuta. 2023-ban pedig a Libertine Könyvkiadónál készülünk el egy irodalomterápiás olvasmányajánló kötettel.

A Magyar Irodalomterápiás Társaság 2020-ban volt tíz éves, a PTE-s képzés 2023-ban lesz ugyanennyi. Fontos szakmai mérföldkövek ezek, amelyek emlékeztetnek arra, hogy ezek a kezdeményezések már nemcsak néhány irodalmár bölcsész úri passziói, hanem komoly segítő szakemberek produktumai, amelyek révén a biblioterápia/ irodalomterápia végre valóban egy lesz a széles körben ismert és elismert művészetterápiák között. Köszönet mindazoknak a kollégáknak és hallgatóknak, akik munkájukkal, elkötelezettségükkel hozzátettek ahhoz, hogy ez így lehessen.

Irodalomjegyzék

- Bartos, É. (Szerk.). (2020). *A biblioterápia közelről. „A szentendrei modell”*. Pont.
- Béres, J. (2017). *„Azért olvasok, hogy éljek”*. *Az olvasásnépszerűsítéstől az irodalomterápiáig*. Kronosz.
- Béres, J. (2022a). *Élet a sorok között. Irodalomterápiás gyakorlatok mindenkinek*. Libri.
- Béres, J. (Szerk.). (2022b). *„Az olvasás segít élni – átélni és túlélni is”*. *Irodalomterápiás csoportok tapasztalatai*. Phoenix Polgári Társulás – Womanpress.
- Bartos, É. (Szerk.).(1989). *Olvasókönyv a biblioterápiáról*. Országos Széchényi Könyvtár KMK.
- Beatty, W. K. (1962). *Library Trends: “An Historical Review of Bibliotherapy”, To 1962, Folder 7, Box: 33, Folder: 7. Northwestern University Archives. <http://www.biblioterapia.it/PDF/Historical%20Review.pdf>*
- Dalla Valle, M., Greco, M. & Monge, I. (a cura di)(2023). *Biblioterapia a scuola. Il benessere attraverso i libri*, Università di Verona Dipartimento di Culture e Civiltà.
- Formiga, F. (2022). *La biblioterapia in biblioteche: Un cammino in costruzione. Biblioteche oggi Trends, 8* (1), pp. 78–88.
- Hász, E. (2015). *A biblioterápia professzionalizációjának néhány kérdése*. In Gombos P. & Vörös K. (Szerk.), *Könyv és lélek. Biblioterápiai tanulmányok* (pp. 17–25). Magyar Olvasástársaság.
- PTE BTK (n.d.). *PTE BTK Biblioterápia szak mintatanterv 2014.* https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/tantervek/Biblioter%C3%A1pia_BIBLIO_14.pdf. Letöltés dátuma: 2023. február 20.
- Walwyn, O., & Rowley, J. (2011). *The value of therapeutic reading groups organized by public libraries. Library & Information Science Research, 33* (2011) 302–312.
- Weinberg, H. & Rolnick, A. (Eds.).(2020). *Theory and Practice of Online Therapy. Internet-delivered Interventions for Individuals, Groups, Families, and Organizations*. Routledge.